

Algoritmuselmélet

Keresés, rendezés, buborék, beszűrös, összefésüléses,
kupacos, láda, radix

Katona Gyula Y.

Számítástudományi és Informatikaelméleti Tanszék
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

5. előadás

Rendezési reláció

Legyen U egy halmaz, és $<$ egy kétváltozós reláció U -n. Ha $a, b \in U$ és $a < b$, akkor azt mondjuk, hogy a kisebb, mint b .

A $<$ reláció egy **rendezés**, ha teljesülnek a következők:

1. $a \not< a$ minden $a \in U$ elemre ($<$ irreflexív);
2. Ha $a, b, c \in U$, $a < b$, és $b < c$, akkor $a < c$ ($<$ tranzitív);
3. Tetszőleges $a \neq b \in U$ elemekre vagy $a < b$, vagy $b < a$ fennáll ($<$ teljes).

Ha $<$ egy rendezés U -n, akkor az $(U, <)$ párt **rendezett halmaznak** nevezzük.

Rendezési reláció

Példák:

- $\mathbb{Z}$ az egész számok halmaza. A $<$ rendezés a nagyság szerinti rendezés.
- Az abc betűinek Σ halmaza; a $<$ rendezést az abc -sorrend adja. Az x betű kisebb, mint az y betű, ha x előbb szerepel az abc -sorrendben, mint y .
- A Σ betűiből alkotott szavak Σ^* halmaza a szótárszerű vagy **lexikografikus** rendezéssel. $\Rightarrow$ legyen $X = x_1x_2 \cdots x_k$ és $Y = y_1y_2 \cdots y_l$ két szó. Az X kisebb mint Y , ha vagy $l > k$ és $x_i = y_i$ ha minden $i = 1, 2, \dots, k$ esetén; vagy pedig $x_j < y_j$ teljesül a legkisebb olyan j indexre, melyre $x_j \neq y_j$. **Tehát például $kar < karika$ és $bor < bot$.**

Keresés rendezetlen halmazban

Feladat

Adott az U halmaz véges $S = \{s_1, s_2, \dots, s_{n-1}, s_n\}$ részhalmaza és $s \in U$.

El akarjuk dönteni, hogy igaz-e $s \in S$, és ha igen, akkor melyik i -re teljesül $s_i = s$.

Hány összehasonlítás kell?

Itt összehasonlítás: **igaz-e, hogy $s_i = s$?**

Válasz: **igen** vagy **nem**.

Legrosszabb esetben minden elemet végig kell nézni $\Rightarrow$

n összehasonlítás kell legrosszabb esetben.

$n/2$ összehasonlítás kell átlagosan.

Keresés rendezett halmazban

Barkochba játék: gondolk egy számot 1 és 100 között, hány eldöntendő kérdésből lehet kitalálni?

Feladat

Adott az $(U, <)$ rendezett halmaz véges

$S = \{s_1 < s_2 < \dots < s_{n-1} < s_n\}$ részhalmaza és $s \in U$.

Összehasonlításokkal akarjuk eldönteni, hogy igaz-e $s \in S$, és ha igen, akkor melyik i -re teljesül $s_i = s$.

Hány összehasonlítás kell?

Itt összehasonlítás: **Mi a viszonya s -nek és s_i -nek?**

Válasz: $s_i = s$ vagy $s_i < s$ vagy $s_i > s$.

Lineáris keresés

Sorban mindegyik elemmel összehasonlítjuk.

Költség a legrosszabb esetben: n , mert lehet, hogy pont az utolsó volt.

Költség átlagos esetben esetben: $(n/2) + 1$.

Bináris keresés

Oszd meg és uralkodj: először a középső s_i -vel hasonlítunk.

Hasonló feladatot kapunk egy S_1 halmazra, amire viszont $|S_1| \leq |S|/2$.

És így tovább:

$$|S_2| \leq \frac{|S|}{4}, |S_3| \leq \frac{|S|}{2^3}, \dots, |S_k| \leq \frac{|S|}{2^k}$$

Pl. keressük meg, benne van-e 21 az alábbi sorozatban!

15, 22, 25, 37, **48**, 56, 70, 82 (1)

15, 22, **25**, 37, 48, 56, 70, 82 (2)

15, **22**, 25, 37, 48, 56, 70, 82 (3)

15, 22, 25, 37, 48, 56, 70, 82 (4)

Bináris keresés

Addig kell csinálni, amíg $|S_k| = 1$ lesz. Innen $1 = |S_k| \leq \frac{n}{2^k}$.

$$\implies 2^k \leq n \implies k \leq \lfloor \log_2 n \rfloor$$

Ez $k + 1$ összehasonlítás volt. $\implies k + 1 \leq \lfloor \log_2 n \rfloor + 1 = \lceil \log_2(n + 1) \rceil$

Tétel

Ez optimális, nincs olyan kereső algoritmus, ami minden esetben kevesebb mint $\lceil \log_2(n + 1) \rceil$ kérdést használ.

Bináris keresés

Tétel

Ez optimális, nincs olyan kereső algoritmus, ami minden esetben kevesebb mint $\lceil \log_2(n + 1) \rceil$ kérdést használ.

Bizonyítás.

Az ellenség nem is gondol egy számra, csak mindig úgy válaszol, hogy minél többet kelljen kérdezni. Ha egy kérdést felteszek, és az **igen** válasz után mondjuk szóba jön x lehetőség, akkor a **nem** esetén szóba jön még $n - x - 1$ lehetőség. (A „-1” az $s = s_j$ válasz miatt van).

Az ellenség úgy válaszol, hogy minél több lehetőség maradjon, így el tudja érni, hogy legalább $\frac{n-1}{2}$ marad.

$$\implies 2 \text{ kérdés után legalább } \frac{\frac{n-1}{2}-1}{2} = \frac{n}{2^2} - \frac{1}{2} - \frac{1}{2^2} \text{ marad.}$$

$$\implies k \text{ kérdés után is marad még } \frac{n}{2^k} - \frac{1}{2} - \dots - \frac{1}{2^k} \text{ lehetőség.}$$

Tehát teljesülnie kell $\frac{n}{2^k} - \frac{1}{2} - \dots - \frac{1}{2^k} \leq 1$ -nek.

$$\text{Vagyis } n \leq 2^k + 2^{k-1} + \dots + 1 = 2^{k+1} - 1. \implies \lceil \log_2(n + 1) \rceil - 1 \leq k.$$

Ha még van egy lehetséges elem, akkor még +1 egy kérdés. $\square$

Minimumkeresés

Feladat

Adott az $(U, <)$ rendezett halmaz véges $S = \{s_1, s_2, \dots, s_{n-1}, s_n\}$ részhalmaza.

Összehasonlításokkal keressük meg az S minimális elemét, azaz egy olyan s_i elemet, hogy minden $i \neq j$ esetén $s_i < s_j$.

- Hány összehasonlítás kell a legrosszabb esetben?

Minimumkeresés

Tétel

n elem közül a minimális kiválasztásához legrosszabb esetben $n - 1$ összehasonlítás kell.

Bizonyítás.

$n - 1$ összehasonlítás mindig elég: Rendezzünk kiesés versenyt, mindig a kisebb elemet megtartva egy-egy összehasonlítás után. Mivel „mindenki pontosan egyszer kap ki a győztest kivéve”, ez $n - 1$ összehasonlítást igényel.

$n - 1$ összehasonlításnál kevesebb nem mindig elég: Legyenek az elemek egy gráf pontjai, ha kettőt összehasonlítottunk, húzzunk közöttük élet. Amíg a gráf nem összefüggő, bármely komponensében lehet a minimális elem.

Ha a gráf már összefüggő, akkor legalább $n - 1$ éle van, tehát kell ennyi összehasonlítás. □

Rendezés

Feladat

Adott az $(U, <)$ rendezett halmaz véges $S = \{s_1, s_2, \dots, s_{n-1}, s_n\}$ részhalmaza.

Összehasonlításokkal rendezzük az S elemeit a rendezés szerint növekvő sorrendbe, azaz keressünk olyan σ permutációt, hogy $s_{\sigma(1)} < s_{\sigma(2)} < \dots < s_{\sigma(n)}$.

Input: tömb, láncolt lista, (vagy bármi)

Output: általában, mint az input

Lépések: elemek mozgatása, cseréje, összehasonlítása

A rendezés önmagában is előforduló feladat, de előjön, mint hasznos adatstruktúra is. **Rendezett halmazban könnyebb keresni (pl. telefonkönyv).**

- Hány összehasonlítás kell a legrosszabb esetben?
- Hány összehasonlítás kell átlagos esetben?
- Hány csere kell a legrosszabb esetben?
- Mennyi plusz tárhely szükséges?

Buborék-rendezés

Input: $A[1 : n]$ (rendezetlen) tömb

Ha valamely i -re $A[i] > A[i + 1]$, akkor a két cella tartalmát kicseréljük. A tömb elejéről indulva, közben cserélgetve eljutunk a tömb végéig. Ekkor a legnagyobb elem $A[n]$ -ben van. Ismételjük ezt az $A[1 : n - 1]$ tömbre, majd az $A[1 : n - 2]$ tömbre, stb.

procedure buborék

(* az $A[1 : n]$ tömböt növekvően (nem csökkenően) rendezi *)

for ($j = n - 1, j > 0, j := j - 1$) **do**

for ($i = 1, i \leq j, i := i + 1$) **do**

        { ha $A[i + 1] < A[i]$, akkor cseréljük ki őket. }

összehasonlítások száma: $n - 1 + n - 2 + \dots + 1 = \frac{n(n-1)}{2}$

cserék száma: $\leq \frac{n(n-1)}{2}$

Java animáció: Buborék rendezés

Video animáció: Buborék rendezés

Video tánc: Buborék rendezés

Beszúrásos rendezés

Ha az $A[1 : k]$ résztömb már rendezett, akkor szúrjuk be a következő elemet, $A[k + 1]$ -et, **lineáris** vagy **bináris** kereséssel, majd a következőt ebbe, stb.

	lineáris	bináris
összehasonlítás	$\frac{n(n-1)}{2}$	$\sum_{k=1}^{n-1} \lceil \log_2(k+1) \rceil$
mozgatás	$\frac{(n+2)(n-1)}{2}$	$\frac{(n+2)(n-1)}{2}$
átlagos összehasonlítás	$\frac{n(n-1)}{4}$	$\sum_{k=1}^{n-1} \lceil \log_2(n+1) \rceil$
átlagos mozgatás	$\frac{n^2}{4}$	$\frac{n^2}{4}$

Bináris beszúrásos rendezés lépésszáma

$$K := \lceil \log_2 2 \rceil + \lceil \log_2 3 \rceil + \dots + \lceil \log_2 n \rceil \leq n \lceil \log_2 n \rceil$$

Jobb becslés: használjuk fel, hogy $\lceil \log_2 k \rceil \leq 1 + \log_2 k$

$$K < n - 1 + \log_2 2 + \dots + \log_2 n = n - 1 + \log_2(n!)$$

Felhasználva a Stirling formulát: $n! \sim (n/e)^n \sqrt{2\pi n}$ kapjuk, hogy

$$\log_2 n! \sim n(\log_2 n - \log_2 e) + \frac{1}{2} \log_2 n + \log_2 \sqrt{2\pi} \sim n(\log_2 n - 1,442)$$

Ezért $K \leq n(\log_2 n - 0,442)$ elég nagy n -re.

Java animáció: Beszúrásos rendezés

Video tánc: Beszúrásos rendezés

Alsó becslés összehasonlítás alapú rendezésre

Ugyanaz, mintha barochba-ban kellene kitalálni, hogy az elemek melyik sorrendje (permutációja) az igazi sorrend.

Kezdetben $n!$ lehetséges sorrend jön szóba.

Két elemet összehasonlítva a válasz két részre osztja a sorrendeket.

Ha pl. azt kapjuk, hogy $x < y$, akkor az olyan sorrendek, amelyekben x hátrébb van y -nál, már nem jönnek szóba.

Ha az ellenség megint úgy válaszol, hogy minél több sorrend maradjon meg, akkor k kérdés után még szóba jön $\frac{n!}{2^k}$ sorrend.

Ha $\frac{n!}{2^k} > 1$, nem tudjuk megadni a rendezést. $\implies$

Tétel

Minden összehasonlítás alapú rendező módszer n elem rendezésekor legalább $\log_2(n!)$ összehasonlítást használ.

Összefésüléssel rendezés

Összefésülés (MERGE):

Két már rendezett sorozat (tömb, lista, stb.) tartalmának egy sorozatba való rendezése:

$A[1 : k]$ és $B[1 : l]$ rendezett tömbök $\longrightarrow C[1 : k + l]$ rendezett tömb

Nyilván $C[1] = \min\{A[1], B[1]\}$, pl. $A[1]$,

ezt rakjuk át C -be és töröljük A -ból.

$C[2] = \min\{A[2], B[1]\}$, stb.

Példa

A	B	C
12, 15, 20, 31	13, 16, 18	
15, 20, 31	13, 16, 18	12,
15, 20, 31	16, 18	12, 13
20, 31	16, 18	12, 13, 15
20, 31	18	12, 13, 15, 16
20, 31		12, 13, 15, 16, 18
31		12, 13, 15, 16, 18, 20
		12, 13, 15, 16, 18, 20, 31

összehasonlítások száma: $k + l - 1$, ahol k, l a két tömb hossza

Összefésüléssel rendezés

Alapötlet: Rendezzük külön a tömb első felét, majd a második felét, végül fésüljük össze.

Ezt csináljuk rekurzívan.

$MSORT(A[1 : n]) :=$
 $MERGE(MSORT(A[1 : \lceil n/2 \rceil]), MSORT(A[\lceil n/2 \rceil + 1 : n])).$

Hogy elvarrjuk a rekurzió alját, legyen $MSORT(A[i, i])$ az üres utasítás.

Összehasonlítások száma

Jelöljük $T(n)$ -el a lépésszámot n hosszú tömb rendezésekor. Az egyszerűség kedvéért tegyük fel, hogy $n = 2^k$.

$$T(n) \leq n - 1 + 2T(n/2),$$

$$T(n) \leq n - 1 + 2(n/2 - 1 + 2T(n/4)) = n - 1 + 2(n/2 - 1) + 4T(n/4).$$

$$T(n) \leq n - 1 + 2(n/2 - 1) + 4(n/4 - 1) + \dots + 2^{k-1}(n/2^{k-1} - 1) \leq n \lceil \log_2 n \rceil.$$

Felhasználva, hogy $T(1) = 0$.

Az összefésüléssel rendezés konstans szorzó erejéig optimális.

Mozgatások száma: $2n \lceil \log_2 n \rceil$

Tárigény: $2n$ cella (bonyolultabban megcsinálva elég $n + konst.$)

Java animáció: [Összefésüléssel rendezés](#) Video animáció:

[Összefésüléssel rendezés](#) Video animáció: [Összefésüléssel rendezés](#)

Példa összefésüléssel rendezésre

2	₃	8	₂	7	₄	5	₁	6	₆	4	₅	1	₇	3
2		8	₂	5		7	₁	4		6	₅	1		3
2		5		7		8	₁	1		3		4		6
1		2		3		4		5		6		7		8

A kupacos rendezés

Először kupacot építünk, utána n darab MINTÖR adja nem csökkenő sorrendben az elemeket.

[J. W. J. Williams és R. W. Floyd, 1964]

Költség: $O(n) + O(n \log_2 n) = O(n \log_2 n)$

Legjobb ismert rendező algoritmus.

Pontos implementációval:

$2n \lfloor \log_2 n \rfloor + 3n$ (összehasonlítások száma) és $n \lfloor \log_2 n \rfloor + 2,5n$ (cserék száma).

Java animáció: Kupacos rendezés Video animáció: Kupacos rendezés

Gyorsrendezés

[C. A. R. Hoare, 1960]

oszd meg és uralkodj: véletlen s elem a tömbből $\rightarrow$ PARTÍCIÓ(s) $\rightarrow$

s -nél kisebb elemek	s	...	s	s -nél nagyobb elemek
------------------------	-----	-----	-----	-------------------------

GYORSREND($A[1 : n]$)

- Válasszunk egy véletlen s elemet az A tömbből.
- PARTÍCIÓ(s); az eredmény legyen az $A[1 : k]$, $A[k + 1 : l]$, $A[l + 1 : n]$ felbontás.
- GYORSREND($A[1 : k]$); GYORSREND($A[l + 1 : n]$).

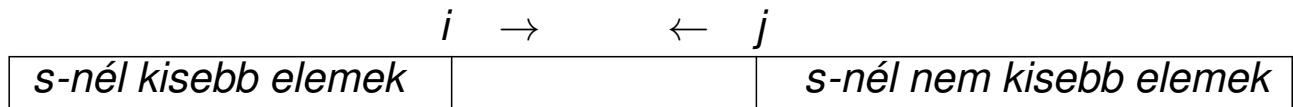
Véletlen elemnek választhatjuk mindig a tömb első helyén állót.

A PARTÍCIÓ(s) működése

Legyen $i := 1, j := n$,

- i -t növeljük, amíg $A[i] < s$ teljesül
- j -t csökkentjük, amíg $A[j] \geq s$

$\implies$

Ha mindkettő megáll (nem lehet továbblépni), és $i < j$, akkor $A[i] \geq s$ és $A[j] < s \implies$

Kicseréljük $A[i]$ és $A[j]$ tartalmát, majd $i := i + 1$ és $j := j - 1$. Ha a két mutató összeér (már nem teljesül $i < j$), akkor s előfordulásait a felső rész elejére mozgatjuk.

PARTÍCIÓ lépésszáma: $O(n)$

GYORSREND lépésszáma legrosszabb esetben: $O(n^2)$

GYORSREND lépésszáma átlagos esetben:

$1,39n \log_2 n + O(n) = O(n \log n)$

Java animáció: Gyorsrendezés Java animáció: Másik gyorsrendezés

Obama és a rendezés

Kulcsmanipulációs rendezések

Nem csak összehasonlításokat használ.

Pl. ismerjük az elemek számát, belső szerkezetét.

Ládarendezés (binsort)

Tudjuk, hogy $A[1 : n]$ elemei egy m elemű U halmazból kerülnek ki, pl. $\in \{1, \dots, m\}$

$\implies$ Lefoglalunk egy U elemeivel indexelt B tömböt (m db ládát), először mind üres.

Első fázis: végigolvassuk az A -t, és az $s = A[i]$ elemet a $B[s]$ lista végére fűzzük.

$\implies$ **konzervatív rendezés**, azaz az egyenlő elemek sorrendjét megtartja.

Ládarendezés

Példa: Tegyük fel, hogy a rendezendő $A[1 : 7]$ tömb elemei 0 és 9 közötti egészek:

A :

5	3	1	5	6	9	6
---	---	---	---	---	---	---

B :

	1		3		5	5	6	6			9
--	---	--	---	--	---	---	---	---	--	--	---

Második fázis: elejétől a végéig növekvő sorrendben végigmegyünk B -n, és a $B[i]$ listák tartalmát visszaírjuk A -ba.

B :

	1		3		5	5	6	6			9
--	---	--	---	--	---	---	---	---	--	--	---

A :

1	3	5	5	6	6	9
---	---	---	---	---	---	---

Lépésszám: B létrehozása $O(m)$, első fázis $O(n)$, második fázis $O(n + m)$, összesen $O(n + m)$.

Ez gyorsabb, mint az általános alsó korlát, ha pl. $m \leq cn$.

Java animáció: Láda rendezés

Radix rendezés

A kulcsok összetettek, több komponensből állnak, $t_1 \dots t_k$ alakú szavak, ahol a t_i komponens az L_i rendezett típusból való, legyen $|L_i| = s_i$, a rendezés lexikografikus.

Példa: Legyen $(U, <)$ a *huszadik századi dátumok* összessége az időrendnek megfelelő rendezéssel.

$$L_1 = \{1900, 1901, \dots, 1999\}, \quad s_1 = 100.$$

$$L_2 = \{\text{január, február, } \dots, \text{december}\}, \quad s_2 = 12.$$

$$L_3 = \{1, 2, \dots, 31\}, \quad s_3 = 31.$$

A dátumok rendezése éppen az L_i típusokból származó lexikografikus rendezés lesz.

Radix rendezés

- Rendezzük a sorozatot az utolsó, a k -edik komponens szerint ládarendezéssel.
- A kapottat rendezzük a $k - 1$ -edik komponens szerint ládarendezéssel.
- stb.

Fontos, hogy a ládarendezésnél, az elemeket a ládában mindig a lista végére tettük. Így ha két azonos kulcsú elem közül az egyik megelőzi a másikat, akkor a rendezés után sem változik a sorrendjük.

→ Az ilyen rendezést **konzervatív** rendezésnek nevezzük.

Miért működik a radix jól?

Ha $X < Y$, az első $i - 1$ tag megegyezik, de $x_i < y_i$, akkor az i -edik komponens rendezésekor X előre kerül.

A ládarendezés **konzervatív** $\implies$ később már nem változik a sorrendjük.

Példa:

1969.01.18.	1969.01.01.	1955.12.18.	1955.01.18.	1918.12.18.
-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Napok szerint rendezve:

1969.01.01.	1969.01.18.	1955.12.18.	1955.01.18.	1918.12.18.
-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Hónapok szerint rendezve:

1969.01.01.	1969.01.18.	1955.01.18.	1955.12.18.	1918.12.18.
-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Évek szerint rendezve:

1918.12.18.	1955.01.18.	1955.12.18.	1969.01.01.	1969.01.18.
-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Radix rendezés

Lépésszám: k ládarendezés összköltsége: $O(kn + \sum_{i=1}^k s_i)$

Ez lehet gyorsabb az általános korlátnál

- c, k állandók és $s_i \leq cn$
 $\implies O(kn + \sum_{i=1}^k cn) = O(k(c+1)n) = O(n)$.
pl. az $[1, n^{10} - 1]$ intervallumból való egészek rendezése
- $k = \log n, s_i = 2 \implies O(n \log n + 2 \log n) = O(n \log n)$.

Java animáció: Radix rendezés